

FRANÇOIS COPPÉE

DATORIA

Episod dramatic într'un act

PERSOANELE

DANIEL, profesor.

MARTA, văduva unui ofițer.

ENRIC, fiul său.

Scena reprezintă terasa unui otel mobilat pe malurile unui port. În fund se zărec pânzele corăbiilor și orizontul mării. La ridicarea cortinei, Marta, în doliu, șade pe un scaun. Fiul său Enric, în vârstă de aproape 14 ani, tot în doliu, e în picioare lângă dânsa.

SCENA I

MARTA, ENRIC

ENRIC

Așa dar, vom pleca ?

MARTA

Da ,vom părăsi Franța.

ENRIC

O călătorie ! ce fericire !

MARTA

Am suferit destul. Aceste câte-va luni m'au îmbetrănit cu zece ani. Avem cu ce trăi, și astă-seară chiar vom pleca pentru America. Nu ! nu am speranțe bune, crezând că acolo veți avea un viitor strălucit ; dar, aci, mă îndoesc de ziua de mâine chiar ! trebuie să plecăm !

ENRIC

Și veți fi mai fericită ?

MARTA

Poate.

(Enric se depărtează spre a privi oceanul ; Marta îl urmărește cu ochii)

Ce blestemat război ! El 'mi-a răpit pe tatăl tău și tu nu știi nici unde 'l este mormântul , și tu, tu scumpul meu copil, atât de bun și atât de frumos, ai fi avut aceeași soartă ! O Franță, pe care te iubeam, patrie ce m'ai văzut născând, a cărei limbă e așa de frumoasă, în care am

simțit lumina soarelui și a primelor mele amoruri, în care acest copil a putut să 'mă zică : „Mamă !“ va! va trebui să te privesc cu amărăciune, să 'mă pară cerul tău blestemat și aerul tău sugrumător ! Tu m'ai lăsat în văduvie, — numai cu acest copil.

ENRIC

Ce frumoasă e marea ! Mai ales într'o călătorie lungă, cată să fie fermecătoare. Uită-te, vezi acel fum gros și ațel vapor ?

MARTA

El vine dintr'acolo.

ENRIC

Marea ! cât e de frumoasă ! Am văzut, mamă, ridicând pânzele pe cele trei catarte ale corăbiei noastre Un matelot zicea : „vântul este priincios“. O ! Să mergi pe mare ! Ș'apoi, am curaj eu. Am cugetat mult. Atât mai rău dacă ne vom înneca. Da... Ași vrea mai bine să fim în mijlocul furtunii, căci te-ași scăpa pe sfărîmăturile unui catart. Știu pe Robinson pe din afară. Cu voie sau fără voie, îți voi face o casă de frunze pe un plaiu aurit, în fața valurilor, și-a-colo vom petrece amândoi, singuri, fericiți, mult mai fericiți, dragă mamă, de cât am putea fi aci ; căci n'am să te mai ved tristă, nu este așa mamă ?

MARTA

Copile ! (la o parte) cât de repede se uită la vârsta lui ! (tare) Aide, du-te de vezi dacă s'a pregătit totul.

ENRIC

Alerg !

MARTA

Sărută-mă : așa, să fii cu minte.

(Enric o sărută și ese).

SCENA II

MARTA (singură).

Nu ! cel puțin de nu voi fi eu fericită în egzil, va fi sârmanul meu copil. Patrie !, ce însemnează patrie ? Un prejudețiu vulgar, care 'mă va lua copilul la cel d'ântăi război, spre a 'l arunca 'n furia gloanțelor. Si cu toate acestea. O ! Franță ! el adora numele tău, acel eroi pe care 'l iubeam, și s'a sacrificat pentru tine. — Oh ! Doamne ! Dacă ar putea să mă vază c'am părăsit locuința în care eram fericiți, și că în doliu printre mulțimea zventurată, îi duc copilul spre a-î cerca norocul ; dacă, cu fața însângerată. . . Nu ! Acest vis îmi face rău. Sunt mamă, și a-bine aceia ce fac. Datoria mea este de-am scăpa copilul. Sufetul meu e 'mpăcat cu conștiința ; el trebuie să asculte temerile unei mume. Ori ce alt simțimânt nu mai viețuește 'n pieptul meu.

(DANIEL apare 'n fund)

A ! Daniel, bunul prieten al bărbatului meu !

SCENA III

MARTA, DANIEL

DANIEL

Plecî ?

MARTA

In astă-seară.

DANIEL

Si copilul ?

MARTA

Il Yaü cu mine.

DANIEL

Ascultă-mă. La școala de țară, unde 'nvăț pe micii țărani să citească, am acolo numai ființe bune și devotate ; dar, când acei copii au aflat că d-ta pleci într'o lungă călătorie cu tenărul lor prieten, că înaintea viitorului întunecos și plin de pericole, micul lor camarad fuge 'n țări străine, ei au pronunțat un cuvânt întristător, și-au zis despre dânsul, ca de un soldat, — dezertează ! . . .

MARTA

Scumpe prieten ! . . .

DANIEL

Este adevărat, fiul d-tale e încă un copil : D-ta dispui de dânsul ; dar onoarea te oprește de a-l duce așa de departe, înainte de-a consimți el. I-ai luminat oare sufletul său nevinovat ? Aflat-a oare din gura d-tale ce 'nsemnează o patrie și ce datorie are pentru dânsa ? Cunoaște el acest război înfam și ura din sufletele noastre ? Stie că ni s'a răpit Alsacia și Lorena, că Metzul și Strasbourgul au trebuit să 'și plece fruntea supt jugul german, și că noi suferim precum un soldat, într'o bătrânețe întristătoare, suferă încă de piciorul tăiat odinioară ? Stie el că tatăl său a murit în război ?

MARTA

Dar el mai știe, că 'l iubesc, că este viața și speranța mea, și că de 'l-ași pierde, aș muri de durere.

DANIEL

Marto !

MARTA

'Ți-aducî aminte de seara 'n care plângeam, lângă d-ta, când acel ofițer, prizonier în Germania, îmi trimise crucea de onoare a bărbatului meu și cuvintele prin care 'mî da să 'nțeleg c'a murit ! Adu-ți aminte. Era înr'o noapte de Septembrie. Ingenuchiând atunci lângă patul copilului meu adormit, m'am rugat, în fața d-tale chiar, către cel a tot puternic : O Doamne ! Păstrează-mî cel puțin pe acest copil !

DANIEL

Eă ănsă am cugetat : Pentru răzbunare ! Marto, în numele sângelui și a lacrimilor vărsate...

MARTA

Nu ! Franța 'mă-a luat bărbatul : îi e destul !

DANIEL

Nu vei putea să pleci.

MARTA

În astă-seară îl voi lua cu mine.

DANIEL

Vei face o lașitate !

MARTA

Eă nu sunt o Romană.

DANIEL

Vei regreta ănsă mâine această hotărâre.

MARTA

Sunt mumă !

DANIEL

Și Franța e de-asemeni o mumă.

MARTA

O mumă, ce vrea să ne sugrumăm pentru dănsa.

DANIEL

Îi datorăm brațele spre a o răzbuna.

MARTA

Și astă-ză, vă sfășiați între voi.

DANIEL

Marto, dacă te-ar auzi soțul dumitale !

MARTA

Vocea lui îți șoptește la ureche : — du-te ! pleacă !

DANIEL

Tu blestemă, Marto !

SCENA IV

MARTA, DANIEL, ENRIC.

ENRIC

Mamă, corabia e gata, pânzele ei deja flutură în aer. Să plecăm repede, să plecăm ! A ! d-nul Daniel...

DANIEL

Enric...

MARTA

Nu asculta pe acest om ; el îți va spune că nu trebuie să pleci, te va înspăimânta de călătoria depărtată, cu pericole necunoscute și cu țărături nesigure. Apoi va pronunța și mai tare numele Franței, îți va da speranța lui mincinoasă ; îți va prezice timpuri mai bune, mai fericite, un vânt glorios făcând să fâlăie drapelele, soldații mergând la hotare. Nu asculta, copile, pe-acest om ! viața ța întreagă el vrea s'o sacrifice visului său înșelător. Îți va spune cuvinte mari, ce îngrozesc, rechemând trecutul întunecos și chiar pe morții. În sfârșit, dacă mă iubești, nu asculta pe-acest om.

DANIEL

Te 'nșeli, Marto !... Nu mă indoiesc de fericirea și liniștea ce te-așteaptă acolo ; mă cunoști prea bine spre a mă crede că mint. Plecați. Cerul e curat și marea e blândă. Vântul e propice și valurile line. Plecați. Lumea Nouă, pământul primitiv, în care veți duce pe-o cale liniștită, vă păstrează ca azil dezerte fără margini ; acolo veți găsi aur, noroc și mulțumire. Plecați dar... Raiul vă așteaptă. Pentru un om care speră, care calculează, care se iubește, patria e câmpul ce 'l lucrează și 'l seamănă, și e un simțământ stupid și foarte vechi de-a se lipsi de pământul unde dorm resturile strămoșești. S'apoi, ce părăsiți ? O Franță lovită, care sângerează, aplecându-se pe-o sfărâmatură de sabie. Fugiți. Pentru voi aci este un infern !

(Cu o adâncă întristare)

Am ajuns în fine la epoca dorită și această țară alunecă pe un povârniș fatal. Nu mai îndrăznesc să sper că se va opri într-o zi, spre a se ridica mare, așa cum este visul unei națiuni. Aceia ce am văzut în ultimul război, m'a făcut să cuget c'am trăit prea mult. În ora disperării și-a lacrimilor, când Parisul zdrobit depuse armele, în ora când, supț aceste ziduri, nici învingătorul nu cuteza să se apropie, răzvrătorii parucizi și nebuni cu steagurile, roșii, răzvrătorii fără patriă și fără Dumnezeu, însângerează orașul și aruncându-l în flăcări, ridică toaste în memoria acestor ruine, supț care se află mi de germani.

ENRIC

Sfârșește, d-le Daniel. Mă faci să roșesc.

DANIEL

Nu, copile; timpul n'a trecut încă : câte o dată, vindecarea sosește dupe cea mai grea durere ! Da ! voiam să ard orgoliul din spiritele tinere. Dar, când am văzut că m'a înțeles, că s'a plecat fruntea supț cuvintele'mi adevărate, am dat glasului meu accente de mângâiere. Le voi

spune dar că a fost eroi printre sărmanii noștri soldați; că aceștia spăimântați de orizontul negru, dar sperând încă în steaua Franței, au mâncat pâine uscată, au dormit pe paie și au căzut, învinși, dar loviți în față. Le voi spune toate acestea; le voi redeștepta ura și suferința, și voi da Franței mulți răzbunători.

ENRIC

Răzbunători !

MARTA

Daniel ! Daniel ! gândește-te ! Știi prea bine că n'am de cât pe-acest copil. Știi care-a fost moartea tatălui său, culcat pe paiele însângerate, în mijlocul strigătelor dușmane, poate chiar înțelegi că această națiune e perdată. Daniel, răspunde ! Se poate să mi'lucidă pentru nimica, în zadar ? Oh ! Nu mai am nici o speranță

DANIEL

Ascultă-mă bine, Marto. Sunt un biet om, iar nu un profet; cu toate acestea sper încă să fim scăpați.

MARTA

Dar un copil !...

DANIEL

Copile, datoria ta 'ți vorbește ! Noi apostolii ai învățaturii, care vă purtăm pe genuchi și vă facem să urii nepăsarea, — când plecați în război, perii noștri deja albiți, se albesc de tot, și vă bine-cuvântăm cu brațele tremurătoare.

MARTA

Așa dar, chiar voi vă 'ndoiți ?

DANIEL

Nu ne 'ndoim. Dați-ne fiil voștri; ei sunt arzători și viteji. Dați-ni-'i ! Vom scăpa țara cu densii.

MARTA

Vis zadarnic ! Speranță ne 'ndeplinită.

ENRIC

Ascultă-'l, mamă !

DANIEL

Nu este jug pe care puterea să nu 'l scuture, și rușinea întipărită pe obraze dă putere și ațăța la război. Dar spre a ajunge aci, trebuie ca fie-care cetățean să devie un soldat, patria 'ntreagă o familie armată, bogatul același cu săracul, nobilimea același cu poporul. Intr'un regiment națiunea se amestecă : toți mănâncă din același pâine uscată și dorm pe aceleași paie putrezite. Si când acești soldați, conduși de bravi generali, luptându-se, murind, mulțumiți de viață, legați prin frăție, vor merge liniștiți, tari, supuși, și ridicând până la ceruri strigătele de învingători, le vor răspândi în toată lumea și vor înfige vechiul drapel pe vechile noastre hotare !

MARTA

Dar dacă vom cădea încă odată ? Dacă ferul german ne va străpunge până la inimă ? Dacă Parisul își va vedea zidurile căzând ?...

DANIEL

Femei, nimeni nu cunoaște destinul armelor. Dar, dacă ele strălucesc pe orizontul nostru, e că Parisul n'a uitat gloria strămoșească.

ENRIC

Mamă, are dreptate. Disperarea d-tale era să te 'ndemne să faci o faptă rea (tu Daniel) Nu mai plec !

MARTA (lui Daniel)

Nenorocitele ! Ce-ai făcut ?

DANIEL

Datoria !

MARTA (lui Enric)

Și această datorie, tu o ceri de la mine, copil fără de milă ?

ENRIC (aruncându-se de gâtul ei)

Oh ! da !

MARTA

Fie ! Speranța mea de-acum va fi la cer : Dumnezeu să 'ți fie într'ajutor !

DANIEL

Dumnezeu într'ajutorul Franței !...

d' Artanian.

ERMIIL

NOVELĂ

(urmare)

II

Intr'un oraș mare, prietenii se întâlnesc foarte rar și mai mult pe întîmplate, iar dacă acolo ești străin, întîlnind un câine chîr din țara ta, îl ești drept un prieten și 'ți vine să-î vorbești, să 'l întrebî de părinți, de rude, de concetățeni și să 'l arăți la toată lumea, zicînd: acest câine e din țara mea. Fie acel oraș Veneția, Roma, Madridul, Londra, chîr Parisul, ori